

ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА В СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ КАФЕДРИ

У статті висвітлено специфіку організації методичної роботи кафедри як основи формування професійної компетентності викладача вищого навчального закладу. Проаналізовано теоретичні аспекти розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у процесі методичної роботи кафедри. Розглянуто умови формування та підвищення професійної компетентності викладачів вищих навчальних закладів як показника професійного зростання в правильній організації методичної роботи кафедри. Охарактеризовано сучасні підходи до підвищення якості навчального процесу в методичній роботі кафедри. Обґрунтовано важливу роль сучасного методичного забезпечення у формуванні професійної компетентності викладача вищого навчального закладу.

Ключові слова: професійна компетентність, формування і розвиток професійної компетентності педагога, методична робота, кафедра ВНЗ, педагогічна майстерність.

O. Kalinska. Increase pedagogical skill of teachers in the system of methodical work of the department. The article highlights the specific organization of methodical work of the department, as the basis of formation of professional competence of a higher education lecturer. Theoretical aspects of professional competence of pedagogues in the methodical work of the department are analyzed. The article describes the conditions of formation and increasing of professional competence of higher education lecturers, as an indicator of professional growth in the proper organization of methodical work of the department. Modern approaches to improve the quality of the educational process in the methodical work of the department are characterized. The important role of modern methodical

providing in the formation of professional competence of a higher education lecturer is indicated.

Key words: professional competence, formation and development of professional competence of the pedagogue, methodical work, the department of higher education, pedagogical skill.

О. Калинин. Повышение педагогического мастерства преподавателей в системе методической работы кафедры. В статье освещена специфика организации методической работы кафедры как основы формирования профессиональной компетентности преподавателя высшего учебного заведения. Проанализированы теоретические аспекты развития профессиональной компетентности педагогов в процессе методической работы кафедры. Рассмотрены условия формирования и повышения профессиональной компетентности преподавателей высших учебных заведений как показателя профессионального роста в правильной организации методической работы кафедры. Охарактеризованы современные подходы к повышению качества учебного процесса в методической работе кафедры. Обоснована важную роль современного методического обеспечения в формировании профессиональной компетентности преподавателя высшего учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, формирование и развитие профессиональной компетентности педагога, методическая работа, кафедра вуза, педагогическое мастерство.

Мета: розглянути поняття професійної компетентності викладача ВНЗ в дослідженнях різних науковців та педагогів; а також проаналізувати й узагальнити організацію методичної роботи кафедри як основу формування професійної компетентності викладача та підвищення рівня педа-

гогічної майстерності.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Організація методичної роботи в системі професійної освіти – важлива складова діяльності кафедри та її професорсько-викладацького складу. Для підвищення педагогічної кваліфікації і методичної компетентності викладачів з урахуванням досягнень науки і передової педагогічної практики в освітніх установах особлива увага приділяється методичній роботі. Методична робота в навчальному закладі – це планована діяльність викладачів і співробітників, спрямована на освоєння та вдосконалення існуючих, а також розробку й упровадження нових принципів, форм і методів ефективної організації навчального процесу. Методична робота покликана виробити оптимальні методи досягнення нової якості навчально-виховного процесу [4]. Також методична робота – одна з компетенцій, якою повинен володіти кожен працівник освітньої сфери, тому що будь-яка методична інновація впливає на навчальний процес. Адже успіх вирішення завдань, що постають перед сучасним навчальним закладом, залежать від того, наскільки правильно спланована та використовується методична робота кафедри, яка має сприяти виявленню та розкриттю професійної компетентності, творчості й педагогічної майстерності викладацького колективу.

Нагальність підвищення ефективності навчання, створення сприятливих умов для викладацької і навчальної діяльності актуалізують проблему професійної компетентності викладача в системі методичної роботи кафедри. Адже сформованість професійної компетентності педагога сприяє та забезпечує комфортні умови для навчально-педагогічної діяльності, раціональне використання дидактичних, психофізіологічних, часових та інших ресурсів суб'єктів навчально-виховного процесу [1].

Аналіз досліджень і публікацій.

Так, методичну роботу викладачів висвітлюють у своїх працях такі науковці, як Ю. Бабанський, Я. Коменський, І. Лернер, А. Макаренко, І. Скаткін, В. Сухомлинський, К. Ушинський, М. Ващенко, Н. Волкова, Н. Ваганов, С. Єлканов, М. Кузьміна, А. Панасюк, С. Смирнова котрі розглядають її як складову підвищення кваліфікації педагогів. Методичну роботу як форму організації вивчення та впровадження досягнень педагогічної науки й передового педагогічного досвіду вивчали такі дослідники, як Б. Бондар, С. Бондаренко, Г. Гребенюк, І. Кривонос, А. Макаренко, С. Максимюк, М. Махмутов. Організацію методичної роботи у ВНЗ та її вплив на якість педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу вивчали О. Автушенко, О. Аксьонова, М. Артюшина, І. Баягіна, С. Демченко, А. Зубко, Е. Коваленко, А. Кузьмінський, А. Москаленко. Компетентнісний підхід в освіті та професійна компетентність викладача вищої школи досліджували у своїх працях: І. Халимон, О. Анісімова, Л. Мітіна, А. Трофименко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшина, С. Гончаренко, В. Стрельников, І. Гушлевська, О. Лавріненко, Л. Сушенцева, Н. Ничкало.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен методичної роботи пройшов у розвитку досить тривалий шлях, поступово розширюючи і нарощуючи свій зміст. Головним завданням методичної роботи кафедри вищого навчального закладу є надання вагомій допомоги у процесі формування професійної компетентності викладача та підвищення рівня його педагогічної майстерності. Комплекс методичних знань, які педагог отримує під час участі в методичній роботі кафедри, складається із засвоєних викладачем відомостей про принципи, зміст, методи, форми та засоби організації навчально-виховного процесу і навчання студентів. Вони мають базуватися на міцних знаннях. Тож ґрунтовна фахова підготовка – основа успішної професійної діяльності та її результативності.

У Педагогічній енциклопедії методична робота визначається як "систематична колективна та індивідуальна діяльність педагогічних кадрів, спрямована на підвищення їх науко-

во-теоретичного, загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки і професійної майстерності" [12, 256].

Метою методичної роботи кафедри ВНЗ є, головним чином, супровід та підвищення якості освітнього процесу за допомогою узгодження й удосконалення єдиного методичного завдання в освітній установі загалом і методичних задумів кожного педагога. Основними її завданнями, на думку більшості авторів, визначені такі: вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду; ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічної науки з метою підвищення наукового рівня; зростання професійної майстерності; оволодіння новими методами навчання і виховання; систематичне вивчення й аналіз навчальних програм. У даний час поняття методичної роботи збагачується. Зокрема, на думку С. Молчанова, методична робота – це складова частина професійно-педагогічної та управлінської діяльності, у рамках якої створюються теоретично-етичні продукти (розробки, конспекти і т. п.), що забезпечують педагогічні дії [10, 14].

Розглядаючи питання методичної роботи кафедри в сучасному навчальному закладі, Н. Дудіна виокремила умови її ефективності та наголошувала, що методична робота має функціонувати як цілісна система, що відображає реальну потребу педагогів у безперервному підвищенні професійної компетентності [3, 147].

Отже, методична робота – це спеціальний комплекс практичних заходів, що базується на досягненнях науки і передового педагогічного досвіду та спрямований на всебічне підвищення компетентності й педагогічної майстерності кожного педагога. Зазначимо, що поняття "професійно-педагогічна компетентність" у науковий обіг було введено вперше російським науковцем Н. Кузьміною, яка визначила досліджуване поняття як "сукупність умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове та практичне знання з метою найкращого вирішення педагогічних завдань" [7, 90].

Опираючись на дані дослідження, учені по-різному тлумачать поняття професійної компетентності. Заслу-

говує на увагу визначення даного терміна, запропоноване у словнику за редакцією академіка Н. Ничкало: "професійна компетентність – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію" [13, 78].

У дослідженнях окресленої проблеми (Е. Зеєр, Б. Ігошев, Р. Пріма, Л. Сушенцева та ін.) як одну зі складових професійної компетентності називають професійну мобільність фахівця. Так, Л. Сушенцева зазначає, що модернізація системи професійної освіти орієнтована на компетентнісний підхід, та розглядає категорію компетентності як інтелектуально й особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, що ґрунтується на знаннях. Також науковець наголошує, що у психології праці категорія "компетентність" тлумачиться одночасно і як синонім професіоналізму, і як одна з його складових і включає спеціальну, соціальну, особистісну й індивідуальну компетенції [14, 229].

Педагогічну компетентність, на думку О. Анісімової, Л. Мітіної, Г. Мітіна, вбачають у гармонійному поєднанні предмета, методики й дидактики викладання, умінь і навичок (культури) педагогічного спілкування, способів і прийомів саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації [9, 342].

За матеріалами сучасних дисертаційних досліджень можна визначити, що сутність професійної компетентності педагогів, – це: результат професійної освіти, що полягає у досягненні високого рівня педагогічної самосвідомості, готовності до педагогічної діяльності, становлення потреб до професійно-педагогічного самовизначення, творчої самореалізації у педагогічній діяльності [16, 25]; інтеграція знань, умінь, навичок, емоційно-ціннісного ставлення та розгорнутої рефлексії, що сприяє якісному, творчому виконанню професійної діяльності [6, 63–64]; здатність і готовність фахівця до реалізації набутих знань, умінь і навичок, досвіду в реальній професійній діяльності [2, 7]; професійно-особистісна характеристика педагога, яка проявляється в готовності вчителя здійснювати педагогічну діяльність

на основі гуманно-ціннісного ставлення до особистості дитини [15, 7–8].

Дослідник І. Драч під професійною компетентністю педагога розглядає його здатність до виконання педагогічної діяльності на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, цінностей і значущих особистісних якостей [5, 3–6].

Науковцем О. Обривкіною встановлено, що формування викладацького штату кафедри із сучасним технократичним мисленням (який має на озброєнні важливі знання та вміння), володіє передовими методиками оцінювання навчальних досягнень студентів є невід'ємною складовою їх професійної компетентності та сприяє підвищенню педагогічної майстерності викладачів економічного профілю [11, 16].

Урахування таких вимог до вищої освіти та критичний аналіз якості роботи педагогічних працівників ВНЗ обумовлюють необхідність нового підходу до організації, структури, змісту, форм і методів удосконалення професіоналізму, формування компетентності та рівня педагогічної майстерності викладача вищого економічного навчального закладу. На нашу думку, для точнішого виокремлення структурних компонентів професійно-педагогічної компетентності викладачів економічного профілю варто окреслити коло професійних завдань, що вони виконують у межах своїх професійних функцій.

Отже, центром методичної роботи у вищому навчальному закладі є кафедра як ключовий компонент педагогічної системи. Види методичної роботи кафедри розробляються на навчальний рік за результатом попередньої діяльності педагогічного колективу та на основі аналізу підсумків діагностичного вивчення професійної компетентності педагогічних працівників. Основним змістом роботи методичних кафедр є: вивчення й використання у навчальному процесі нових педагогічних технологій, передового досвіду навчання і виховання, аналіз результатів цієї роботи; розробка пропозицій та рекомендацій з поліпшення викладання окремих навчальних дисциплін; організація наставництва, надання допомоги молодим педагогічним працівникам у підготовці і проведенні занять,

організація взаємовідвідування занять, відкритих уроків та їх обговорення; організація та проведення конкурсів, олімпіад, позанавчальних виховних заходів тощо. Основна методична робота викладачів кафедр полягає в колективній та індивідуальній формах. До колективних форм відносять: відкриті заняття та взаємовідвідування, предметні методичні об'єднання або предметні комісії, творчі (проблемні) групи, творчі звіти, залучення викладачів кафедри до розробки актуальної проблеми, семінари-практикуми, педагогічні читання, науково-практичні конференції, вивчення та поширення передового педагогічного досвіду, спільне вивчення колективом кафедри програм, підручників, методичних посібників, психолого-педагогічних вимог до занять, вивчення актуальних питань педагогіки і методики навчання тощо. Індивідуальна форма методичної роботи охоплює вивчення політичної, психолого-педагогічної та наукової літератури, безпосереднє участь у роботі методичних об'єднань, семінарів, конференцій, педагогічних читань; розробку окремих проблем, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховної роботи; проведення експериментальних досліджень; підготовку доповідей до виступів. Адже розвиток індивідуального досвіду можливий тільки на основі порівняння власного досвіду з колективним. Викладач отримує можливість оцінити свої позиції очима колег, усвідомити переваги й недоліки свого досвіду, збагатити або перебудувати напрями й методи роботи, що сприяє формуванню його професійної компетентності та підвищенню педагогічної майстерності. Інноваційна методична діяльність у кінцевому підсумку сприяє поліпшенню якості освітнього процесу, рівня освіченості й вихованості суб'єктів навчально-виховного процесу.

Також методична робота в сучасних навчальних закладах має передбачати, окрім основних, такі напрями, як поглиблення філософсько-педагогічних знань, освоєння методики та принципів активізації навчальної діяльності, систематичне інформування про нові методичні рекомендації, упровадження досягнень етнопедagogіки, психології та окремих методик і передового педагогічного

досвіду. З огляду на це необхідно урізноманітнювати форми діяльності, адже в удосконаленні вже відомих методів і засобів навчання, опануванні нових творчих пошуків й інноваційних методів вона поширюється на якість усієї системи.

Як наголошує О. Лавріненко, становлення педагогічної компетентності вимагає особливої навчальної та методичної роботи, у якій має місце не трансляція знань педагогом, а спільне зі студентом дослідження педагогічних систем, не лише вирішення поставлених завдань, але й самостійна їх постановка; акцент не стільки на знання, скільки на спосіб їх отримання; не просте відтворення, а класифікація і згортання інформації у зручній для себе базі даних; не виклад поглядів інших, а вміння знайти власну позицію; не сліпе виконання навчальних вказівок, а визначення власної освітньої траєкторії; розуміння знання не як вічної істини, а як моделі, що має обмежене використання; самопідготовка не до стабільного професійного життя, а до непередбачуваних ситуацій, зміни ролей, розвитку власної індивідуальності. Ми погоджуємося з думкою О. Лавріненко, що компетентність – це власний педагогічний досвід, набутий при підтримці майстра. "Якщо теоретичне знання єдине для всіх студентів, – як зауважує науковець, – то компетентність – ексклюзивна, своєрідна, тобто несе в собі образ, власний почерк спеціаліста. Для традиційного учіння головне – чого і як навчають. Для компетентнісного – хто навчає, який майстер?! І викладач педагогічного ВНЗ в цьому випадку сам повинен бути носієм авторської педагогічної школи" [8, 5].

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отож, роблячи узагальнення дослідженого матеріалу, можна сказати, що організація методичної роботи в системі вищого економічного навчального закладу є досить важливою складовою діяльності кафедр та їх професорсько-викладацького складу. Також методична робота – одна з компетенцій, якою повинен володіти кожний працівник освітньої сфери. Вважаємо, що ефективним засобом формування методичної компетентності викладача вищого економічного навчально-

го закладу є кафедральні семінари, які присвячені розвитку та підвищенню професійної майстерності. На засіданнях таких семінарів спільні творчі справи, робота над єдиною методичною темою впливають на розвиток спільних та індивідуальних форм взаємодії, спонукають до підвищення свого фахового рівня, сприяють збагаченню викладацького колективу педагогічними знахідками, допомагають молодим педагогам перейти майстерність у більш досвідчених колег. Адже будь-яка методична інновація впливає на навчальний процес – на педагогічно-навчальну взаємодію педагога і студента та результати їхньої взаємодійності. Крім того, від результативної методичної роботи викладачів також залежить поновлення змісту та сучасних методик освіти, що, у свою чергу, призводить до зростання професійної компетентності, розкриття професійної творчості та педагогічної майстерності викладацького колективу кафедр вищого економічного навчального закладу.

Аналізуючи викладений матеріал, можна наголосити, що подальшого висвітлення потребує проблема формування педагогічної майстерності у викладачів гуманітарних дисциплін економічних вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко О. В. Професійно-педагогічна компетентність вчителя у галузі наукової організації праці учнів / О. В. Аніщенко // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне наукове фахове видання / [гол. ред. : В. Ю. Биков] ; ІТЗН АПН України, ЦППО АПН України. – 2008. – Вип. 2(6) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em6/emg.html>. – Заголовок з екрана.
2. Базавова Т. В. Мониторинг качества профессионального образования в техникуме на основе компетентностного подхода : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Т. В. Базавова. – М., 2007. – 20 с.
3. Буров К. С. Методическая работа в образовательном учреждении как форма повышения квалификации педагогического персонала / К. С. Буров // Серия "Образование, здравоохранение, физическая культура"; Вестник ЮУрГУ. – 2008. – № 13. – Выпуск 15. – С. 143–148.
4. Вишнякова С. М. Профессиональное образование : словарь : [Ключевые понятия, термины. Актуальная лексика] / С. М. Вишнякова. – М. : Новь, 1999. – 537 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.psyooffice.ru/6-1057-metodicheskaja-rabota.htm>. – Заголовок з екрана.
5. Драч І. І. Основні підходи до визначення професійної компетентності педагога / І. І. Драч // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2012. – Вип. 32. – С. 9–14.
6. Єгорова В. В. Развитие ключевых компетентностей научно-педагогических работников в системе методической работы высшего учебного заведения : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. 92 теория та методика професійної освіти / В. В. Єгорова. – Ніжин, 2011. – 192 с.
7. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990. – 119 с.
8. Лавріненко О. А. Тренінги розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності викладача ВНЗ : [посіб. для магістрантів, викладачів вищ. навч. закладів] / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. – 168 с.
9. Митина Л. М. Профессиональная деятельность и здоровье педагога: учеб. пособие / Митина Л. М., Митин Г. В., Анисимова О. А. под общ. ред. Л. М. Митиной. – М. : ИЦ "Академия", 2005. – 368 с.
10. Молчанов С. Г. Профессиональная компетентность в системах аттестации, управления, повышения квалификации и профессиональной деятельности / С. Г. Молчанов // Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров: межвузовский сборник научных трудов. – Выпуск 1. – Челябинск : Изд-во ИИУМЦ "Образование", 2001. – 122 с.
11. Обривкіна О. М. Підвищення педагогічної майстерності викладачів економічного профілю в системі методичної роботи університету : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / О. М. Обривкіна. – К., 2012. – 20 с.
12. Педагогическая энциклопедия. – Т. 2. – Л. : Сов. энциклопедия, 1968. – 604 с.
13. Професійна освіта. Словник : навч. посібник / [уклад.: С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К., 2000. – 381 с.
14. Сушенцева Л. Л. Професійна мобільність педагога професійного навчання як системне багатогранне явище / Л. Л. Сушенцева // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 39. – С. 227–232.
15. Тармаєва Є. В. Развитие коммуникативной компетентности у будущих учителей : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01. – общая педагогика, история педагогики и образования / Е. В. Тармаєва. – Улан-Удэ, 2007. – 20 с.
16. Шишко А. В. Формування педагогічної компетентності майбутнього викладача іноземної мови у процесі магістерської підготовки: дис. канд. пед. наук : 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти / Шишко А. В. – К., 2010. – 334 с.

Стаття надійшла 5.02.2017 р.